

POSUDEK OPONENTA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Studijní obor: **Učitelství anglického jazyka a literatury pro střední školy -**

Učitelství dějepisu pro střední školy

Název práce: **Bohové futuristického věku: Koexistence člověka a umělé inteligence ve světle posthumanistických konceptů americké science-fiction literatury 20. století.**

Autor práce: **Bc. Roman Podlaha**

Vedoucí diplomové práce: **doc. Ladislav Nagy, Ph.D.**

Oponent diplomové práce: **Mgr. Tomáš Jajtner, Ph.D. et Th.D.**

Stručná charakteristika práce

Práce kolegy Podlahy se věnuje „posthumanistickým“ konceptům ve vybraných dílech významných autorů americké science-fiction literatury 20. století (A. Bierceho, L. Murrayho, I. Asimova, P. K. Dicka, F. Browna, W. Gibsona a R. Powerse). Po obsáhlém filozofičtějším úvodu (kapitoly 1 a 2), v němž se věnuje konceptům *posthumanismu* a výzvám technologických vynálezů přelomu 20. a 21. století (zejména konceptu *umělé inteligence* a postupující robotizace a automatizace lidské civilizace), autor analyzuje konkrétní otázky ve vybraných dílech jmenovaných autorů (kapitoly 2-5). DP je zakončena krátkým závěrem.

Celkové zhodnocení

Při hodnocení předložené práce je nutné hned na úvod zmínit, že se jedná o velmi originální dílo, které tematicky navazuje na autorovu BP a snaží se zhodnotit výzvu sci-fi jako literatury na pomezí klasického a kánonu a populární „četby“. Téma práce je zásadní – tj. vztah techniky a člověka, resp. meze lidské imaginace ve světě, který prochází stále se zrychlující digitální a technologickou revolucí – a tomu odpovídá i její zpracování. Celkový dojem z celé práce posiluje také zřetelné autorovo zaujetí daným tématem.

Základní dělení práce na „teoretický úvod“ a literární analýzu je srozumitelné, v textu nejsou žádné zásadní „švy“, které by komplikovaly pochopení koncepční i myšlenkové struktury celé DP. Autor zpracoval poměrně rozsáhlý korpus nejen primárních děl, ale i sekundární literatury. I to svědčí o poctivosti, s jakou ke svému úkolu přistupoval. V žádném případě se tedy nejedná o „běžnou“ průměrnou diplomku, která pro autora, ani pro čtenáře mnoho nepřináší.

V tomto duchu také přistupuji ke kritickému zhodnocení. Práce nepochybně „funguje“ v rámci mantinelů, které si autor stanovil. Stálo by za to ovšem nejen

důsledněji vysvětlit vlastní volbu zkoumaného materiálu, ale i filozofický rámec, v němž se pohybuje. Nechci lacině kritizovat slabiny filozofického úvodu, zejména diskuzi velmi zatíženého pojmu „humanismus“ (který má v západní tradici mnoho tvarů), jakož i vztah mezi technikou a „lidským“ světem (zejména v podobě, v jaké je analyzoval v práci bohužel nezmiňovaný něm. filozof M. Heidegger ve slavné přednášce *Die Frage nach der Technik* z roku 1953). Přesto mám za to, že některé otázky by diskuzi celé práci posunuly do větší šíře i hloubky. Kupř. antynomie *authentic* – *artificial* je již odvozena z napětí mezi *culture* a *nature*, resp. *cultural* a *natural*. Právě vztah mezi „přirozeností“ a „ne-přirozeností“, či „umělostí“ je také skryt v podstatě základního etického napětí mezi auto-nomií člověka a různými formami hetero-nomie, které určuje podstatu „humanismu.“ Otázka tedy zní: jaký humanismus a jak je „založen“?

Biblický obraz člověka jako *imago Dei* (podle Gn 1,27), na který autor ve svém úvodu (s. 13) naráží, by si vzhledem ke svému významu v evropských dějinách jistě zasloužil širší pojednání (i kritické). Namísto bohaté sémiotiky tohoto obrazu (člověk jako svobodný tvůrce „vládnoucí nad světem“, pastýř Stvoření, povoláný k „nesmrtelnosti“ apod.) kolega Podlaha přechází rovnou poněkud nesrozumitelně k florentským novoplatonikům (viz s. 13), kteří sice již nezakládají „humanismus“ scholasticky, přesto se jiným způsobem snaží (zejména v díle *Marsilia Ficina*, 1433-1499) integrovat jádro biblického poselství s podstatnými náhledy antické filozofie (člověka jako *animal rationale*, *animal sociale* apod.). Nejde mi tu o nějakou samoučelnou „akademickou“ debatu, ale – tváří v tvář výzvám technologického věku – se ptát na míru auto-nomie a sebe-určení (*Selbstbestimmung*) člověka jako klíčových hodnot poosvíčenské modernity, které jsou ohrožovány radikálním od-cizením člověka přírodě, sobě samému, příp. jeho určení metafyzickému (jak to vidíme v různých verzích existencialistické filozofie). Toto odcizení často vychází zevnitř tohoto autonomního, či autonomizovaného lidského rozvrhu, především v technologii, která hrozí zničit „lidský svět“, či ho překonat utopií „technologického věku“, kdy už člověk nebude vlastním činitelem dějin, ale pouze jeho „překonanou“ vývojovou fází. Jinými slovy, zabývá se zkoumaná sci-fi literatura i tímto „odcizením“ od „přirozenosti“, kupř. jako velké dystopie 20. století? V tomto smyslu by bylo možné dobré rozvést onu tezi o „dějinách budoucnosti“, protože dynamika každé lidské společnosti je určována vizí budoucnosti, tj. vizí onoho žádoucího „kam“.

V konceptu „post-humanistického“ člověka, který je radikálně objektivizován jen na své racionální kapacity, by možná stálo za to rozvíjet – a to i v literární analýze – ono vědomí „subjektivní“ identity člověka, založené v lidském spolu-bytí *já-Ty*, v radikální vztahovosti každé lidské existence. Je možné hodnotit „hodnotu člověka“ jen podle kapacity, s jakou je schopen vyhodnocovat informace a dospívat k výsledku, či k nějakému kreativnímu řešení, tj. souboj „přirozené“ a „umělé“ inteligence? Případně – jak autor uvádí v souvislosti s dílem H. Moravce – nutně „splynout“ se stroji? V tomto smyslu je post-humanistická vize nejen „historická výzva“ této doby, ale i etická výzva, která člověka staví (podobně jako s tím spojená ekologická katastrofa) před problém, který je radikálně za hranicemi

jeho autonomie „režiséra“ (demiurga) vlastních dějin: člověk tak už není aktivním činitelem své dějinnosti, ale jejich více či méně pasivním pozorovatelem.

V textu jsou drobné nepřesnosti – např. Chamurappiho zákoník (správně se píše bez zdvojení), velmi zběžná, až odbytá je zmínka o etickém problému tzv. *speciecismu* (str. 23, zejména v díle významného – ovšem i velmi kontroverzního - australského etika P. Singera, srov. dílo *Animal Liberation: A New Ethics for Our Treatment of Animals* z roku 1975). Jejich rozvedení by možná celé práci otevřelo ještě další dimenzi.

I přes tyto nedostatky práci hodnotím jako velmi zajímavou a zdařilou exkurzi do světa literatury, která – jak už jsem napsal v úvodu – někdy možná neprávem stojí na okraji zájmu klasické akademické literární vědy. Tím ji také **doporučuji** k obhajobě a navrhuji ji hodnotit jako **výbornou**.

21. 8. 2020

Datum

Podpis